

Фото 4. Станція Буча. 1960-і рр.

Людмила Гуцало,

к. і. н., доцентка, завідувачка кафедри *всесвітньої історії*

Житомирського державного університету

імені Івана Франка

Олександра Горпинич,

здобувачка IV курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

історичного факультету

Житомирського державного університету

імені Івана Франка

КАРИКАТУРИ І МЕМИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ 1914-1918 рр.

Актуальність теми дослідження обумовлена специфікою шкільного курсу *всесвітньої історії*. Історія у будь-якому її прояві доволі складна або взагалі неможлива для вивчення без використання візуальних джерел. Додатковим

аргументом на користь вище наведеної думки є специфіка навчального процесу в умовах катаклізмів сучасного світу. Пандемія COVID-19 і агресія росії від 24 лютого 2022 р. фактично перевели традиційну освіту на віддалену форму. У таких умовах використання мультимедійних матеріалів на уроках стало необхідністю; особливо, ця теза актуальна для шкільного курсу всесвітньої історії.

Важливе місце серед візуальних джерел на уроках історії у школі займають карикатури. Карикатура – жанр образотворчого мистецтва, що в сатиричній або гумористичній формі зображає соціальні, суспільно-політичні, міжнародні, побутові явища, реальних осіб або характерні типи людей [1, с. 41]. Серед таких зображень важливо буде навести британську карикатуру під назвою «Hark! Hark! The Dogs Do Bark!», де ворогуючі сторони представлені у вигляді псів, а Росія – уособлена у ведмедеві; поруч зображений Микола II на паровому катку – висміювання відсталості цієї імперії [5].

Для протиставлення історичних подій сучасній політичній ситуації пропонуємо навести німецьку карикатуру, на якій Російська імперія зображується головним ворогом, що хоче проковтнути весь світ [5]. Символом Німеччини у роки Першої світової війни стала такса, яка уособлювала німецького шпигуна, що змальовано американській карикатурі 1910-х рр. [5]. Дуже важливо усвідомлювати, що не всі карикатури підходять для демонстрації на уроках – ряд зображень можуть містити неприйнятний контент. Прикладом можуть стати малюнки італійського художника Альберто Мартіні, який зобразив свої роботи у стилі графіки «Танго смерті» [6].

Цікаву карикатуру у своєму підручнику наводить Тетяна Ладиченко – механізм виникнення Першої світової війни. Її можна використати як матеріал для аналізу реальних винуватців у розв’язанні цієї війни [2, с. 6]. Крім того, автор наводить ряд важливих карикатур для розуміння долі звичайного солдата у політичному процесі в роки Великої війни: карикатура англійської газети «Форвард» – «Записуйся в добровольці!»; «У наступ!» невідомого автора [2, с. 12]. За допомогою цих зображень із здобувачами середньої освіти можна обговорити, яке значення мала ця подія не для політики, а для звичайної пересічної людини.

Для висміювання суперників теж широко використовувалась карикатура.

Зокрема, карикатурне зображення Німеччини і Росії [3, с. 9], дружби Російської імперії і Великобританії [7, с. 11]. Важливе місце в процесі навчання може зайняти карикатура наслідків війни із італійської газети «Аванті» – «Плоди війни» [7, с. 22]. Схожою за тематикою є карикатура присвячені «14 пунктам» В. Вільсона, де напис на столі «Європейське дитяче шоу» теж має багато питань для аналізу [4, с. 27].

Ще одним джерелом для візуалізації матеріалу на уроках історії є меми. По-перше, меми – це те, що подобається сучасному поколінню здобувачів середньої освіти. Використовуючи вдалі історичні меми, вчитель може не лише розважити учнів, а й посилити якість запам'ятовування навчального матеріалу. Іншим позитивним моментом їх використання є можливість перевірки знань: вчитель може після вивчення теми вивести на екран відповідний мем і попросити учнів його пояснити, визначити правдивість, зіставити зображення з реальністю, з'ясувати, яких подій стосується мем і чому він створений саме таким чином.

Разом із тим важливо не зловживати мемами під час уроків всесвітньої історії, щоб вивчення важливих історичних подій не перетворилося на фарс. Не можна допустити, щоб трагізм певних подій був замінений насмішкою.

Уваги заслуговує мем «Австралія у Першій світовій війні» (див. Рисунок 1). Його можна використати в кількох аспектах:

- по-перше, мем можна продемонструвати при вивченні битви при Галліполі, щоб показати, яку роль відіграли армії колоній у загальних силах Антанти.

- по-друге, це зображення можна використати

при контролі знань, попрохавши учнів пояснити, які події висвітлені на мемі і чому.

Наступний мем умовно можна назвати «Швейцарія у двох світових війнах» (див. Рисунок 2). Його можна використати для аналізу діяльності Швейцарії під час Першої

світової війни, а згодом – і Другої світової війни. Ще один мем «Російська імперія у Першій світовій війні» (див. Рисунок 3) є важливим з точки зору двох аспектів:

- мем можна використати під час уроків тему «Перша світова війна» і «Жовтневий переворот в Росії».

- його можна використати для аналізу ролі Російської імперії у Великій війні, впливу Леніна і Жовтневого перевороту.

на

Крім того, потрібно зважати на те, що меми в мережі Інтернет не є вичерпними. Користуючись різними програмами вчитель самостійно може створювати зображення, які, на його думку, будуть найбільш доцільними.

Отже, правильне використання мемів і карикатур на уроках історії може підсилити інтерес учнів до вивчення Першої світової війни, покращити процес запам'ятовування, розрядити процес навчання, мотивувати учнів до критичного мислення матеріалів. Вдале використання вчителем цих зображень є ознакою професійності вчителем і має ряд переваг, особливо в сучасних умовах.

Список використаних джерел та літератури:

1. Коляда І., Ніколайчук Д. Живопис на уроці історії: дидактичні засади та методичні прийоми навчання історії України (на прикладі формування уявлень про участь українців у франко-російській війні 1812 р. (історія України 9 клас)). *Історія в школі: науково-методичний журнал для вчителів*. 2012. №10. С. 40-43. URL: http://enquir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17416/Kolyada_1.pdf;jsessionid=940BB51B57E536CC3ED1AAFB26F86ECD?sequence=1
2. Пометун О. Візуальні джерела у підручнику з історії як засіб розвитку критичного мислення учнів. *Проблеми сучасного підручника*. 2020. Вип. 24. С. 241-255.
3. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К: [Б. в.]. 2007. 95 с. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/24841>

4. Словник портал української мови та культури. URL:
<https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0>
5. Сорочинська Н. М., Гісеєм О. О. Всесвітня історія [рівень стандарту]: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга, 2018. 256 с.
6. Сорочинська Н. М., Мартинюк О. О. Всесвітня історія. Історія України. [інтегрований курс] : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. 224 с.
7. Топ-8 винаходів Першої світової війни. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=jlRIhwJX-lk&ab_channel=WAS

Олег Мельничук,

д. і. н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Віталій Григоришин,

аспірант I року навчання історичного факультету
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ РОБІТНИКІВ ТА СЛУЖБОВЦІВ В УСРР (1922-1934 РР.): ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливою складовою соціальної політики будь-якої держави є організація ефективної системи соціального захисту. Забезпечення працівників у разі тимчасової та постійної втрати працездатності в УСРР у період нової економічної політики радянська влада здійснювала через систему медичного страхування. Наукове дослідження історії становлення та функціонування системи медичного страхування